ภาคผนวก

แบบสัมภาษณ์

(ผู้แทนหน่วยงาน/องค์กรและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการปลูกทุเรียน จ.นนทบุรี)

โครงการวิจัยเรื่อง การคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม : กรณีศึกษาพื้นที่การปลูกทุเรียน จ.นนทบุรี

---

1. ท่านมองสถานการณ์การปลูกทุเรียน จ.นนทบุรี อย่างไร

_____

_____

_____

2. ปัจจัยใดที่ทำให้ท่านมองสถานการณ์เช่นนั้น

_____

_____

_____

3. ท่านเห็นว่าการคุ้มครองอนุรักษ์พื้นที่ปลูกทุเรียน จ.นนทบุรี มีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด เพราะเหตุใด

_____

_____

_____

4. ท่านเห็นว่าควรอนุรักษ์/คุ้มครองพื้นที่การปลูกทุเรียน จ.นนทบุรี หรือไม่ ด้วยเหตุผลใด

☐ ควร เนื่องจาก _____

_____

_____

☐ ไม่ควร เนื่องจาก _____

_____

_____

5. กรณีการคุ้มครองพื้นที่การปลูกทุเรียน จ.นนทบุรี

5.1 วิธีการที่ท่านเห็นว่าจะทำให้ประสบความสำเร็จ น่าจะเป็นวิธีการใด

_____

_____

_____

5.2 บทบาทของภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครอง/อนุรักษ์พื้นที่ปลูกทุเรียน จ.นนทบุรี ควรมีการปรับตัวอย่างไร

เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน

ภาครัฐ (ส่วนกลาง/ท้องถิ่น)

องค์กร เครือข่าย สถาบันเกษตรกร

6. ในความเห็นของท่านการคุ้มครอง/อนุรักษ์พื้นที่ปลูกทุเรียน จังหวัดนนทบุรีมีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) อย่างไร

จุดแข็ง (Strength)

จุดอ่อน (Weakness)

โอกาส (Opportunitier)

อุปสรรค (Threat)

7. ข้อคิดเห็น/ข้อเสนอแนะอื่นๆ

_____

_____

_____

_____

แบบสอบถามความคิดเห็นเกษตรกร

ในการคุ้มครองพื้นที่การปลูกทุเรียน จ.นนทบุรี

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

โปรดใส่เครื่องหมาย (✓) หรือเติมข้อความที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

1. เพศ (1) ☐ ชาย (2) ☐ หญิง
2. อายุ ..... ปี
3. ที่อยู่ บ้านเลขที่ ..... ตำบล ..... อำเภอ .....
   จังหวัดนนทบุรี เบอร์โทรศัพท์ .....
4. ระดับการศึกษา
   (1) ☐ ประถมศึกษา (ป.1-6)
   (2) ☐ มัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-3)
   (3) ☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4-6)/เทียบเท่า
   (4) ☐ อนุปริญญา/ปวส./เทียบเท่า
   (5) ☐ ปริญญาตรี
   (6) ☐ ปริญญาโทหรือสูงกว่า
   (7) ☐ อื่นๆ (ระบุ) .....
5. ครอบครัวของท่านปลูกทุเรียนเป็นอาชีพหลักหรือไม่
   (1) ☐ ใช่ (2) ☐ ไม่ใช่
6. ในปัจจุบันครัวเรือนท่านมีที่ดินถือครองในการปลูกทุเรียนทั้งหมด ..... แปลง เนื้อที่ ..... ไร่
   แบ่งเป็นการเพาะปลูก ก่อนน้ำท่วมใหญ่ ปี 2554 เนื้อที่ ..... ไร่
   หลังน้ำท่วมใหญ่ปี 2554 เนื้อที่ ..... ไร่
7. ลักษณะการถือครอง
   (1) ☐ เป็นกรรมสิทธิ์ของตนเอง/ครอบครัว (2) ☐ เช่า
   (3) ☐ บางส่วนเป็นกรรมสิทธิ์ บางส่วนเช่าในสัดส่วนร้อยละ .....
8. ท่านทำการปลูกทุเรียนมาเป็นเวลา ..... ปี เริ่มปลูกปี พ.ศ. .....
   โดยเหตุผลที่ท่านเลือกเพาะปลูกทุเรียน เนื่องจาก
   (1) ☐ ทำมาแต่บรรพบุรุษ
   (2) ☐ ผลผลิตราคาสูง
   (3) ☐ มีเงินทุนเพียงพอ
   (4) ☐ มีใจรักในการทำสวนทุเรียน
   (5) ☐ การสนับสนุนจากภาครัฐ
   (6) ☐ ปลูกตามเพื่อนบ้าน
   (7) ☐ อื่นๆ (ระบุ) .....

ส่วนที่ 2 การผลิตทุเรียนนนท์

9. ปัจจุบันท่านมีการกู้ยืมเงินมาเพื่อทำการเพาะปลูกทุเรียนจากแหล่งใด

(0) ☐ ไม่มีการกู้ยืมเงิน

(1) ☐ มีการกู้ยืมเงินจาก (ตอบโต้มากกว่า 1 ข้อ)

แหล่ง	จำนวน (บาท)
(1) ธกส.	
(2) สหกรณ์การเกษตร	
(3) ญาติ/เพื่อนบ้าน	
(4) กองทุนหมู่บ้าน	
(5) อื่นๆ (ระบุ)	

10. ในช่วงที่ผ่านมาภาครัฐเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมการปลูกทุเรียนมากน้อยเพียงใด

ประเภทของการส่งเสริม	ระดับของการส่งเสริม				
	มากที่สุด (1)	มาก (2)	ปานกลาง (3)	น้อย (4)	น้อยที่สุด (5)
(1) ให้ความรู้/วิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาพันธุ์การบำรุงดิน					
(2) ให้ความรู้ทางวิชาการในการลดปัญหาโรคพืชวัชพืช					
(3) ช่วยพัฒนาแหล่งน้ำ					
(4) สนับสนุนการรวมกลุ่มเกษตรกรที่ครบวงจร					
(5) ช่วยหาข่าวสารการตลาดอย่างต่อเนื่อง					
(6) ให้เข้าร่วมอบรม/สัมมนา					
(7) อื่นๆ (ระบุ)					

หน่วยงานที่เข้ามาให้การส่งเสริม มาจากที่ใดบ้าง

( ) 1. เกษตรตำบล ( ) 2. เกษตรอำเภอ

( ) 3. เกษตรจังหวัด ( ) 4. นักวิชาการจากกระทรวงเกษตร

( ) 5. อื่นๆ (ระบุ)

.....

11. ปัญหาที่ท่านพบในการปลูกทุเรียน การตลาดทุเรียน ความคิดเห็นของท่านในการแก้ไขและลำดับความสำคัญของปัญหา (โดยจัดลำดับความสำคัญ 3 ลำดับ ได้แก่ มากที่สุด = 1 มากรองลงมา = 2 มากรองลงมาลำดับที่ 3 = 3)

ปัญหา	แนวทางแก้ไข	ลำดับความสำคัญ
1. ต้นทุนการเพาะปลูกสูง		
2. โรคพืชต่างๆ มีมากขึ้น ทำให้ผลผลิตที่ได้ลดลง		
3. สภาพภูมิอากาศ/สภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลง ทำให้ผลผลิตที่ได้ลดลง		
4. ขาดแคลนแรงงานในการเพาะปลูก/ บำรุงรักษา		
5. แหล่งน้ำดินที่ใช้ในการบำรุงต้นทุเรียน		
6. อื่นๆ		

12. ท่านมองแนวโน้มในอนาคตของการปลูกทุเรียนในจังหวัดนนทบุรี อย่างไร

(1) ☐ การปลูกทุเรียนมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น เนื่องจาก

( ) 1 รัฐส่งเสริมสนับสนุนด้านต้นทุนและการตลาด

( ) 2 ผลตอบแทนที่ได้จากการปลูกทุเรียนมีความคุ้มค่ากว่าพืชอื่น

( ) 3 มีการฟื้นฟู/อนุรักษ์การปลูกทุเรียนโดยภาครัฐและภาคส่วนต่างๆ อย่างจริงจัง

( ) 4 เด็กรุ่นใหม่หันมาสนใจทำอาชีพนี้

( ) 5 อื่นๆ (ระบุ) .....

(0) ☐ การปลูกทุเรียนมีแนวโน้มลดลง เนื่องจาก

( ) 1 ราคาที่ดินสูงขึ้น จนไม่คุ้มค่าที่จะทำการปลูกทุเรียนต่อไป

( ) 2 ขาดการส่งเสริมอย่างจริงจังของภาครัฐ

( ) 3 เด็กรุ่นใหม่ไม่สนใจทำอาชีพนี้

( ) 4 ผลตอบแทนที่ได้เมื่อหักต้นทุนแล้วไม่คุ้มค่า

( ) 5 อื่นๆ (ระบุ) .....

13. ท่านคิดว่าผลตอบแทนที่ได้รับจากการทำสวนทุเรียนเป็นอย่างไร

( ) กำไร ( ) ขาดทุน ( ) เท่าทุน

14. ท่านคิดว่าจะทำอาชีพสวนทุเรียนต่อไป หรือไม่

☐ ทำต่อ เนื่องจาก _____

รูปแบบการทำต่อเป็นลักษณะ

☐ อาชีพหลัก ☐ อาชีพเสริม

☐ ไม่ทำต่อ เนื่องจาก _____

15. หากท่านมีพื้นที่ว่างท่านจะขยายพื้นที่ทำสวนทุเรียนหรือไม่

☐ ขยาย เนื่องจาก _____

☐ ไม่ขยาย เนื่องจาก _____

ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการคุ้มครองพื้นที่การปลูกทุเรียน จังหวัดนนทบุรี

16. ท่านคิดว่าสาเหตุที่ทำให้สวนทุเรียนในจังหวัดนนทบุรีลดลงกว่าในอดีต เพราะเหตุใด

(ระบุสาเหตุที่ท่านคิดว่าสำคัญเป็น 3 ลำดับ คือ

1 = สำคัญมากที่สุด 2 = สำคัญรองลงมา และ 3 = สำคัญรองลงมาในลำดับสุดท้าย)

สาเหตุที่ทำให้พื้นที่สวนทุเรียนลดลง	ลำดับ
1. ราคาที่ดินสูงขึ้นมากเกษตรกรขายที่ดินไปทำอาชีพอื่น	
2. ภาครัฐมิได้ส่งเสริมอย่างจริงจังทั้งด้านการผลิตและตลาด	
3. สภาพแวดล้อมปัจจุบันไม่เอื้อต่อการปลูกทุเรียน เช่น น้ำเสีย น้ำท่วม อากาศร้อนขึ้น	
4. บุตรหลานของเกษตรกรในรุ่นต่อๆ มาไม่ประสงค์ทำอาชีพปลูกทุเรียน	
5. ปัญหาน้ำท่วมที่เกิดขึ้น	
6. อื่นๆ (ระบุ)	

17. ในช่วงที่ผ่านมามีนายทุนได้เข้ามาขอซื้อที่ดินของท่านบ้างหรือไม่

(0) ☐ ไม่เคย

(1) ☐ เคย ใน พ.ศ. ..... ในราคา .....

บาท/ไร่

18. ท่านเคยคิดที่จะขายสวนทุเรียนหรือไม่

(0) ☐ เคยคิด เพราะ .....

(1) ☐ ไม่เคยคิด เพราะ .....

19. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ที่จะให้ภาครัฐจะประกาศคุ้มครองพื้นที่สวนทุเรียนนนทบุรี เพื่อมิให้มีการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น เช่น ที่อยู่อาศัย ธุรกิจ อุตสาหกรรม เป็นต้น

(0) ☐ เห็นด้วย เพราะ .....

(1) ☐ ไม่เห็นด้วย เพราะ .....

.....

20. ท่านเห็นว่า ปัจจัยใดที่ส่งผลให้เกษตรกรยังคงอนุรักษ์พื้นที่เพื่อการปลูกทุเรียนต่อไปมากที่สุด (โดยจัดลำดับความสำคัญ 3 ลำดับ ได้แก่ มากที่สุด = 1 มากรองลงมา = 2 มากรองลงมาลำดับที่ 3 = 3)

ปัจจัย	ลำดับ
1. การสนับสนุนของภาครัฐ เช่น เทคโนโลยี บำรุงทุเรียน พันธุ์ทุเรียน การอบรม เป็นต้น	
2. การสนับสนุนทางการเงินของภาครัฐในรูปแบบใหม่ๆ เช่น การให้เงินสนับสนุนต่อไร่ต่อปีหากยังคงพื้นที่ปลูกทุเรียน	
3. การให้เงินกู้อัตราดอกเบี้ยต่ำ ระยะเวลาคืนต้นยาวนาน	
4. การสนับสนุนด้านต้นทุน เช่น ค่าปุ๋ย ค่าพันธุ์ในราคาถูก	
5. สนับสนุนการดำเนินงานของเครือข่ายการอนุรักษ์ทุเรียนนนท์ให้กว้างขวางและเกิดผลเป็นรูปธรรม	
6. สนับสนุนด้านช่องทางการจำหน่าย การหาตลาดที่แน่นอน	
7. การลด/ยกเว้น ภาษีที่ดินที่ปลูกทุเรียน	
8. การสร้างความภาคภูมิใจในการเป็นชาวสวนทุเรียนนนท์	
9. การมีสมาชิกในครัวเรือนที่ยังคนสนใจทำอาชีพนี้	
10. แรงงานรับจ้างที่หาได้ง่าย	
11. การส่งเสริมการปลูกทุเรียนที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์	
12. อื่นๆ (ระบุ)	

21. ข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับการคุ้มครอง/อนุรักษ์พื้นที่ปลูกทุเรียนนนท์

_____

_____

_____

######## ขอบคุณสำหรับข้อคิดเห็นของท่านค่ะ #######

ชื่อผู้สัมภาษณ์ ..... เบอร์โทรศัพท์ .....

รายงานการสนทนากลุ่มย่อยโครงการวิจัย
เรื่อง “การคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม : กรณีศึกษาพื้นที่การปลูกทุเรียน จังหวัดนนทบุรี”
วันที่ 8 พฤศจิกายน 2559
ณ ห้อง 232 อาคารสัมมนา 2 ชั้น 2 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ผู้เข้าร่วมการสนทนา

1. นายอดิสรณ์ ฉิมน้อย	ศูนย์การเรียนรู้เพื่ออนุรักษ์ทุเรียนพื้นบ้านนนทบุรี
2. นางอรัญญา คราบัณฑิต	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร สำนักงานเกษตรอำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี
3. นางพัทรพิมพ์ สัญเผือก	เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
4. นางอัญชลี คงสถิต	เกษตรอำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี
5. นายรักษ์ นันทวิริยะประดิษฐ์	ชมรมทุเรียนอำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี
6. นายสะอาด โตสิงห์	ชมรมทุเรียนอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
7. นายมนตรี แย้มทรัพย์	ชมรมทุเรียนอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี
8. นายสุพจน์ ธูปแพ	ชมรมทุเรียนอำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี
9. นายสมนึก ทิมคำ	ชมรมทุเรียนอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี
10. นายกิตติ มั่นกตัญญู	เกษตรกรผู้เชี่ยวชาญอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี
11. นายเฉลียว เล็กประพันธ์	เกษตรกรอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี
12. นายจรูญ ทับเล็ก	เกษตรกรอำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี
13. นางสมบูรณ์ แผ้วสกุล	เกษตรกรอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี
14. นายทองปลิว ศิลา	เกษตรกรผู้เชี่ยวชาญอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
15. นายสมพร นาคประกอบ	เกษตรกรผู้เชี่ยวชาญอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
16. รศ.ดร.พอพันธ์ อุยยานนท์	หัวหน้าโครงการวิจัย
17. รศ.ศิริพร สัจจานันท์	นักวิจัย
18. ผศ.ดร.อภิญญา วนเศรษฐ	นักวิจัย
19. อ.ดร.ฐิติมา โห้ลำยอง	นักวิจัย
20. น.ส.ศิริลักษณ์ ตาลลักษณ์	ผู้ช่วยนักวิจัย

เริ่มการสนทนาเวลา 09.30 น.

ผลการสนทนา

หัวหน้าโครงการและนักวิจัยในโครงการได้นำเสนอที่มาของโครงการ วัตถุประสงค์ของโครงการ ผลการศึกษาเบื้องต้นของโครงการ หลังจากนั้นได้ขอความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมสนทนา ถึงประเด็นการคุ้มครองพื้นที่การปลูกทุเรียนนนท์

ที่ประชุมส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการคุ้มครอง/อนุรักษ์พื้นที่การปลูกทุเรียนนนท์ แต่มีความกังวลว่าไม่อาจได้ผลนักเนื่องจากมีปัญหาอุปสรรคหลายประการ แต่ขณะเดียวกันก็พบว่ายังมีจุดแข็งและโอกาสอีกบางส่วนที่จะยังให้การปลูกทุเรียนยังคงมีอยู่คู่กับจังหวัดนนทบุรี แม้จะมีความเห็นตรงกันว่าคงไม่อาจเพิ่มพื้นที่การปลูกทุเรียนให้ได้มากไปกว่าปัจจุบันนี้

อาจสรุปข้อคิดเห็นของผู้เข้าร่วมสัมมนาในประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้

จุดแข็ง (Strength)

สำหรับจุดแข็งของการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมที่ศึกษานี้ เป็นการพิจารณาปัจจัยภายในของเกษตรกรชาวสวนทุเรียนในการทำการเกษตรที่ส่งผลบวกกับการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งจุดแข็งจะสนับสนุนให้เกิดการอนุรักษ์ในอาชีพการปลูกทุเรียนให้เกิดความยั่งยืนและคงอยู่ต่อไป โดยในส่วนนี้จะวิคราะห์ปัจจัยที่เป็นจุดแข็ง ดังนี้

1. คุณภาพสินค้า เมื่อกล่าวถึงทุเรียนนนทบุรีคงเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปถึงความอร่อย และคุณภาพที่ดีเยี่ยมเหนือทุเรียนในท้องตลาดทั่วไป เนื่องจากทุเรียนนนท์มีเนื้อละเอียดนุ่ม รสชาติหอมหวานและมีความหลากหลายสายพันธุ์

2. ภาพพจน์ความน่าเชื่อถือ ทุเรียนนนท์มีภาพพจน์ที่ดีมากจากคุณภาพสินค้าที่มีมาตรฐานสูง โดยที่ชาวสวนให้ความร่วมมือในการดูแลผลผลิตเป็นอย่างดี เช่น ไม่เก็บผลผลิตอ่อน ลดการใช้สารเคมี รวมทั้งมีการประกันการจำหน่าย หากทุเรียนคุณภาพไม่ดีก็ยินดีคืนเงิน เป็นต้น สิ่งต่างๆ เหล่านี้จะช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภคนอกเหนือไปจากคุณภาพผลผลิตที่โดดเด่นอยู่แล้ว หรือกล่าวได้ว่าเป็นการสร้างตรายี่ห้อความเป็นทุเรียนนนท์ให้แข็งแกร่งจากการที่แต่ละคนรักษามาตรฐานสินค้าของตน อันเป็นผลดีกับชาวสวนทุเรียนในภาพรวม

3. ภูมิปัญญาการปลูกแบบดั้งเดิม นับเป็นจุดเด่นประการสำคัญของการปลูกทุเรียนในรูปแบบของนนทบุรี ที่มีการถ่ายทอดกันมาของคนรุ่นต่อรุ่น การถ่ายทอดการทำสวนเทคนิคต่างๆ เช่น ทุเรียนเป็นพืชที่ไม่ชอบที่โล่งแจ้ง ดังนั้นในการปลูกจึงควรมีไม้บังร่มให้แก่ทุเรียนบ้างโดยเฉพาะในปีแรกๆที่ต้นยังเล็กอยู่และต้องการร่มเงามากเป็นพิเศษ นอกจากนี้เมื่อต้นโตขึ้นก็ต้องมีไม้บังร่มถาวร และชาวสวนนนท์จะมีเทคนิคการปลูกที่แตกต่างจากสวนทุเรียนในภาคอื่นๆ กล่าวคือเป็นการปลูกแบบยกร่อง โดยชาวสวนจะหากิ่งทองหลางมาปลูกสลับระหว่างต้นทุเรียนเสียก่อน เพราะทองหลางนี้นอกจากจะให้ร่มเงาแล้วยังเป็นประโยชน์แก่ทุเรียนอีกด้วย เพราะใบของทองหลางเมื่อหล่นลงร่องจะทับถมอยู่ใต้น้ำ ในแต่ละปีชาวสวนจะขุดขึ้นมาถมที่โคนต้นทุเรียนซึ่งเป็นพวกอินทรียวัตถุที่เป็นประโยชน์ต่อทุเรียนต่อไป โดยไม่ต้องอาศัยปุ๋ยเคมีหรือเรียกว่าเป็นการทำสวนแบบเกษตรอินทรีย์ พอถึงฤดูแล้งน้ำที่ระเหยจากใบทองหลางจะช่วยให้ความชื้นในอากาศมากขึ้นทำให้ทุเรียนไม่ชะงักการเจริญเติบโต การปลูกไม้บังร่มถาวรนี้ในสวนแบบยกร่องนิยมปลูกไปพร้อมกับกล้วย ทำให้มีรายได้จากกล้วยอีกทางหนึ่ง ภูมิปัญญาดังกล่าวทำให้ลดต้นทุนการผลิตจากการใช้วัสดุจากธรรมชาติที่มีอยู่แล้ว และทำให้ผลผลิตปลอดจากสารเคมีอีกด้วย จึงได้รับความนิยมจากผู้บริโภค

4. การสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็ง ชาวสวนทุเรียนนนท์ส่วนใหญ่เป็นประชาชนที่อยู่ในพื้นที่นนทบุรีมาแต่ดั้งเดิม ตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษสืบทอดกันมาจึงทำให้มีความคุ้นเคยและรู้จักกัน มีการติดต่อพบปะกันเป็นกลุ่มเล็กๆ นอกจากนี้มีการสร้างเครือข่ายโดยการจัดตั้งชมรมทุเรียนนนท์ขึ้น เพื่อเป็นเวทีให้สมาชิกได้มีโอกาสพบปะพูดคุยและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในการปลูกและดูแลผลผลิต การแก้ปัญหาและอุปสรรค์ระหว่างสมาชิก การส่งข่าวสารระหว่างกัน มีการจัดกิจกรรมร่วมกับทางราชการและหน่วยงานภาคเอกชนอื่นๆ เพื่อเป็นการเผยแพร่ความรู้ในด้านต่างๆเกี่ยวกับทุเรียนให้กับคนรุ่นหลังและผู้ที่สนใจ จึงนับเป็นจุดแข็งที่จะช่วยส่งเสริมให้ทุเรียนนนท์คงอยู่ต่อไป

5. การพึ่งพาสินเชื่อต่ำ ชาวสวนทุเรียนในจังหวัดนนทบุรีส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลาง จึงมีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดี ได้รับการถ่ายทอดอาชีพจากบรรพบุรุษและมีที่ดินเป็นของตนเอง ประกอบกับประมาณครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่างมีการประกอบอาชีพอื่นหรือมีอาชีพเสริม ทำให้มีรายได้หลายทาง ดังนั้นส่วนใหญ่จึงมิได้พึ่งพาสินเชื่อจากธนาคาร ซึ่งเป็นจุดแข็งเนื่องจากมีสถานะทางการเงินที่เข้มแข็ง และไม่ต้องมีภาระดอกเบี้ยจ่ายทำให้ต้นทุนต่ำลง

จุดอ่อน (Weakness)

แม้ว่าการปลูกทุเรียนนนท์จะมีจุดแข็งหลายประการดังกล่าวข้างต้นที่จะส่งเสริมให้ทุเรียนนนท์คงอยู่กับชาวนนทบุรีต่อไป อย่างไรก็ตามในขณะเดียวกันก็มีจุดอ่อนที่ทำให้มีความเสี่ยงที่บั่นทอนในเรื่องการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมในการปลูกทุเรียนของชาวสวนทุเรียนนนท์ ซึ่งเป็นปัจจัยภายในที่จะต้องมีการแก้ไข/ลดจุดอ่อนเหล่านี้ลง จุดอ่อนเหล่านี้ ได้แก่

1. ราคาสูง โดยทั่วไปทุเรียนนนท์จะมีราคาสูงกว่าราคาของทุเรียนที่วางจำหน่ายในท้องตลาดทั่วไป จากคุณภาพเป็นที่ยอมรับดังกล่าวแล้ว ประกอบกับปริมาณการผลิตที่ออกสู่ตลาดในแต่ละปีมีจำกัดโดยเฉพาะในช่วงภายหลังการเกิดน้ำท่วมใหญ่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล พ.ศ. 2554 ทำให้ต้นทุเรียนตายไปจำนวนมากจากการถูกน้ำขังเป็นเวลานาน การที่ผลผลิตมีน้อยจึงมีส่วนผลักดันให้ราคาของทุเรียนนนท์สูงขึ้น ราคาที่สูงนี้ทำให้ผู้บริโภคที่เข้าถึงมีจำกัดไปด้วย ในอนาคตควรวางแนวทางในการเพิ่มอุปทานผลผลิตให้สูงขึ้น

2. ข้อเสียเปรียบในการทำตลาด ในการจำหน่ายทุเรียนนนท์นั้นผู้ขายจะสร้างความน่าเชื่อถือในตัวสินค้าคล้ายกับเป็นการประกันการจำหน่าย เนื่องจากเป็นสินค้าเกรดพรีเมี่ยมและจำหน่ายในราคาสูง หากสินค้าไม่ได้มาตรฐานจะยินดีคืนเงิน เช่น กรณีทุเรียนอ่อนรสชาติไม่ดี มีหนอนและแมลง เป็นต้น ซึ่งการดำเนินการข้างต้นแม้จะช่วยสร้างความน่าเชื่อถือดังกล่าวแล้ว แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นจุดอ่อนที่เปิดโอกาสให้ถูกเอาเปรียบจากการที่ลูกค้านำสินค้ามาขอคืนเงิน ยกตัวอย่างเช่น การคืนเฉพาะเปลือกทุเรียนที่มีหนอนกัดแต่บริโภคเนื้อไปแล้วและต้องการเงินค่าทุเรียนคืน เป็นต้น

3. ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น การปลูกทุเรียนต้องได้รับการเอาใจใส่สูง จึงจะประสบความสำเร็จ เช่น พื้นดินมีความชุ่มชื้น อุณหภูมิพอเหมาะ ดินมีธาตุอาหารของพืชอุดมสมบูรณ์ เป็นต้น การเกิดภัยแล้งใน พ.ศ.2557-2558 ทำให้ทุเรียนขาดน้ำและเริ่มตายโดยเฉพาะต้นเล็กที่ยังไม่แข็งแรง ดังนั้นชาวสวนต้องพึ่งพาน้ำประปาที่มีราคาสูงกว่าแหล่งน้ำตามธรรมชาติเพื่อหล่อเลี้ยงต้นทุเรียน จึงทำให้ต้นทุนในการดูแลรักษาสูงขึ้น นอกจากนี้ในฤดูแล้งจะเกิดน้ำเค็มไหลย้อนเข้ามาก็ต้องหันมาใช้น้ำประปาทดแทนเช่นกัน

4. ขาดการสานต่อของคนรุ่นใหม่ ในปัจจุบันเกษตรกรชาวสวนส่วนใหญ่มีอายุมาก ซึ่งเป็นผู้ที่มีใจรักในทุเรียนนนท์จริงๆ เนื่องจากจะต้องดูแลแบบเข้มข้นในเรื่องของการบำรุงรักษาเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ สาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้การสืบทอดการทำสวนขาดช่วงไป เนื่องจากชาวสาวนนท์ส่วนใหญ่มีฐานะค่อนข้างดี สามารถสร้างรายได้จากการประกอบอาชีพได้เป็นอย่างดี เพราะทุเรียนมีราคาแพงก็ส่งลูกเรียนหนังสือจบการศึกษาในระดับสูง ทำให้คนในรุ่นต่อมาหันไปประกอบอาชีพอื่น เช่น รับราชการ ตำรวจ ทหาร บริษัทเอกชน เป็นต้น ไม่ค่อยให้ความสนใจกับอาชีพทำสวน เนื่องจากเป็นงานหนักและลำบาก ในขณะที่บางครอบครัวก็ขายที่ดินเพราะมีราคาสูงขึ้นมากและหันไปประกอบอาชีพอื่นแทน

โอกาส (Opportunity)

สำหรับการวิเคราะห์ในเรื่องของโอกาสและอุปสรรคของการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม เป็นการพิจารณาจากปัจจัยภายนอก หรือสภาพแวดล้อมภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมของการปลูกทุเรียนในจังหวัดนนทบุรี โดยโอกาสเป็นผลด้านบวก ส่วนอุปสรรคเป็นผลด้านลบ สำหรับโอกาสจะเป็นปัจจัยสนับสนุนการคงอยู่ของทุเรียนนนท์ ดังนี้

1. ความต้องการในท้องตลาดสูง ทุเรียนได้ชื่อว่าเป็นราชาแห่งผลไม้ที่มีผู้นิยมบริโภคจำนวนมากเนื่องจากมีรสชาติถูกปากทั้งคนไทยและต่างชาติ เช่น จีน สิงคโปร์ เป็นต้น โดยเฉพาะทุเรียนนนท์เป็นที่ต้องการในท้องตลาดสูงเพราะมีคุณภาพดีแม้ว่าจะราคาสูงก็ตาม แต่ส่วนใหญ่ก็มีการประกันการจำหน่ายจึงมั่นใจว่าจะได้สินค้าที่มีคุณภาพ ดังนั้นทุเรียนนนท์จึงเป็นสินค้าเกรดพรีเมี่ยมที่แสดงถึงฐานะของผู้บริโภคด้วย นอกจากนี้ยังเป็นสินค้าที่นิยมนำไปเป็นของฝากให้กับญาติพี่น้องและผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ ทุเรียนนนท์เป็นที่นิยมในกลุ่มผู้มีรายได้สูง และดารานักแสดงที่ให้ความสนใจค่อนข้างมาก ในบางปีจะมีการจองซื้อล่วงหน้าตั้งแต่ผลยังมีขนาดเล็กเนื่องจากอุปทานมีจำกัดนั่นเอง จึงกล่าวได้ว่าสถานการณ์ในปัจจุบันการทำตลาดของชาวสวนไม่ใช่เรื่องสำคัญเพราะมีความต้องการสูง ดังนั้นความสำคัญจึงอยู่ที่การเพิ่มปริมาณการผลิตและรักษาคุณภาพให้ได้มาตรฐาน

2. ได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐ ในระยะที่ผ่านมาภาครัฐมีความตื่นตัวในการอนุรักษ์ทุเรียนให้คงอยู่กับนนทบุรี ซึ่งเป็นผลดีต่อการคุ้มครองพื้นที่การปลูกทุเรียน ยกตัวอย่างเช่น กรมส่งเสริมการเกษตร โดยสถาบันวิจัยพืชสวน ศูนย์วิจัยพืชสวนจันทบุรี สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 5 และศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรปทุมธานี ได้ร่วมกันดำเนินงานตามโครงการกู้วิกฤตสวนไม้ผลพันธุ์ดีเฉพาะท้องถิ่น เพื่อแก้ปัญหาให้กับชาวสวนทุเรียนจังหวัดนนทบุรี โดยมีกิจกรรมสำคัญ ได้แก่ การขยายพันธุ์ทุเรียนเมืองนนทบุรี ทั้งนี้ทางศูนย์วิจัยพืชสวนจันทบุรีได้เก็บรวบรวมพันธุ์ทุเรียนจากจังหวัดนนทบุรี ทั้งพันธุ์การค้า และพันธุ์โบราณหายากมาปลูกรวบรวมไว้ภายใต้โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ตั้งแต่ พ.ศ. 2538 ได้เก็บรักษาพันธุ์ทุเรียนกว่า 60 สายพันธุ์ ซึ่งเป็นทุเรียนพันธุ์ดั้งเดิมของจังหวัดนนทบุรีที่มีลักษณะเด่น เช่น พันธุ์การะเกด พันธุ์ย่ำมะหวาด พันธุ์จอกลอย พันธุ์เมล็ดในยายปรางค์ ฯลฯ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำต้นพันธุ์กลับคืนสู่จังหวัดนนทบุรีอีกครั้ง ทำให้สามารถอนุรักษ์พันธุ์ทุเรียนพื้นเมืองดั้งเดิมให้คงอยู่ อย่างไรก็ตามโครงการของภาครัฐต่างๆ แม้จะส่งผลดีต่อการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมแต่ยังขาดความต่อเนื่อง

3. โครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ เป็นโครงการที่เทศบาลนครปากเกร็ดและเกษตรกรชาวสวนนนท์ร่วมกันจัดทำขึ้นใน พ.ศ. 2558 เพื่อสนองพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ด้วยทรงห่วงใยว่าทุเรียนนนท์จะสูญหายไปและนับวันจะหาดูได้ยาก เนื่องจากปัญหาน้ำท่วมและการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวจังหวัดนนทบุรีที่มีความเป็นสังคมเมืองมากขึ้น และเพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้ข้อมูลเกี่ยวกับทุเรียนนนท์พันธุ์พื้นเมืองที่หายากและพันธุ์ไม้พื้นเมืองนนท์

นับเป็นโอกาสหรือปัจจัยบวกต่อการคุ้มครองพื้นที่การปลูกทุเรียนให้คงอยู่ ทำให้ภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นเกษตรกร ส่วนราชการ และผู้บริโภค เป็นต้น มีการตื่นตัวที่จะหันมาอนุรักษ์และขยายพันธุ์ทุเรียนนนท์ให้แพร่หลายอีกครั้ง รวมทั้งการมีศูนย์เรียนรู้จะทำให้เกิดการถ่ายทอดความรู้สู่คนรุ่นหลังอย่างเป็นรูปธรรม ได้รู้จักพันธุ์ทุเรียนประจำถิ่นของนนท์อย่างแพร่หลาย มีความรู้สึกเป็นส่วนร่วมและเพิ่มจิตสำนึกในการสืบสานทุเรียนนนท์ให้คงอยู่ต่อไป

อุปสรรค (Threat)

การคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมกรณีสวนทุเรียนนนท์ เผชิญกับภัยคุกคามจากสภาพแวดล้อมภายนอกหรืออุปสรรคหลายประการ ที่อาจบั่นทอนคุ้มครองพื้นที่ปลูกทุเรียนในจังหวัดนนทบุรี

1. ภัยธรรมชาติ นับเป็นปัจจัยภายนอกที่คุกคามการทำเกษตรกรรมและเกษตรกรไม่สามารถควบคุมได้ การปลูกทุเรียนก็เช่นเดียวกัน ยกตัวอย่างเช่น จากสถานการณ์น้ำท่วมใหญ่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลปี 2554 นั้น ส่งผลให้พื้นที่เพาะปลูกทุเรียนในจังหวัดนนทบุรีซึ่งถือเป็นทุเรียนที่มีคุณภาพดีเสียหายไปเกือบทั้งหมด จนกระทั่งในปัจจุบันมีพื้นที่ปลูกทุเรียนเพิ่มขึ้น แต่บางส่วนยังไม่มีผลผลิต จึงกล่าวได้ว่าภัยธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญประหนึ่งที่ส่งผลต่อการคงอยู่และความยั่งยืนของทุเรียนนนท์ ความเสียหายข้างต้นหากไม่มีการฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ อาจทำให้ทุนเรียนต้องหายไปจากนนทบุรี

2. การดำเนินนโยบายของภาครัฐขาดความต่อเนื่อง จากปัญหาและอุปสรรคต่างๆที่เกิดขึ้นกับการปลูกทุเรียนนนท์ หากต้องการให้ทุเรียนนนท์ยังคงอยู่ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องต้องร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหา และในส่วนที่เป็นปัจจัยภาคนอกนั้นภาครัฐควรมีบทบาทนำในการลดปัญหาอุปสรรคต่างๆลง เช่น การกำหนดพื้นที่เกษตรกรรม หรือ Zoning การทำการอนุรักษ์สายพันธุ์ รวมทั้งการวิจัยและพัฒนาเพื่อให้ได้สายพันธ์ใหม่ๆ เป็นต้น จะเห็นว่าในระยะที่ผ่านมาแม้ว่าภาครัฐจะให้ความช่วยเหลือสนับสนุนการอนุรักษ์ทุเรียนนนท์ แต่ยังขาดความต่อเนื่องทำให้ไม่เกิดผลดีเท่าที่ควร ชาวสวนส่วนใหญ่ต้องแก้ปัญหาและพึ่งพาตนเอง ทำให้ท้อถอยในการประกอบอาชีพบ้าง

3. สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปในช่วงที่ผ่านมา อาจมีสาเหตุมาจากหลายด้านประกอบกัน เช่น ภาวะโลกร้อนที่ทำให้อุณหภูมิสูงขึ้น สภาพฤดูกาลต่างๆมีความผันผวน เกิดภาวะฝนตกในปริมาณมาก เกิดภาวะแห้งแล้งยาวนาน เป็นต้น ประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่งที่ได้รับผลกระทบดังกล่าว โดยจะเห็นว่าในระยะที่ผ่านมาสวนทุเรียนนนท์ต้องเผชิญกับอากาศร้อนทำให้ต้นทุเรียนเติบโตได้ไม่ดี บางสวนต้องหาวิธีให้ความชื้นเพื่อลดอุณหภูมิโดยการปลูกต้นไม้ใหญ่ไว้รอบๆสวน หรืออาจต้องลดน้ำบ่อยขึ้น นอกจากนี้ยังเผชิญกับภัยแล้งและน้ำท่วมบ่อยครั้งกว่าในอดีต ส่งผลกระทบต่อการปลูกทุเรียนในจังหวัดนนทบุรีมาก เช่น การเกิดภัยแล้งใน พ.ศ. 2557-2558 การเกิดน้ำท่วมใหญ่ใน พ.ศ. 2554 ดังกล่าว รวมทั้งปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ น้ำเสีย

จากบ้านเรือนและโรงงานมีมากขึ้น สวนทุเรียนบางแห่งถูกล้อมด้วยโครงการบ้านจัดสรร บ้านเรือนมีน้ำเสียระบายออกมาอย่างต่อเนื่องและส่งผลกับการทำสวนในระยะยาว ประกอบกับมีภาวะน้ำเค็มที่ไหลย้อนเข้ามาในแม่น้ำ คูคลองต่างๆมากขึ้น และกินเวลาหลายวัน ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการปลูกทุเรียน จนกระทั่งบางรายต้องหันมาใช้น้ำประปาทดแทน แต่ก็ทำให้ต้นทุนสูงขึ้น อย่างไรก็ตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปนี้นับเป็นปัจจัยเสี่ยงต่อการคงอยู่ของทุเรียนนนท์เช่นกัน

4. การขยายตัวของเมือง ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาจังหวัดนนทบุรีมีการขยายตัวของสังคมเมืองอย่างรวดเร็ว เนื่องจากมีพื้นที่ติดต่อกับกรุงเทพมหานครเมืองหลวงของประเทศที่เป็นศูนย์กลางในด้านต่างๆ และเป็นแหล่งการจ้างงานขนาดใหญ่ที่สุดของประเทศ ทำให้มีประชาชนอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น ส่งผลให้มีความต้องการที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จึงมีโครงการบ้านจัดสรร อาคารพาณิชย์ และคอนโดมิเนียมเกิดขึ้นมากมายในบริเวณชานเมืองและปริมณฑล ซึ่งก็รวมทั้งจังหวัดนนทบุรีด้วย นอกจากนี้การคมนาคมขนส่งที่สะดวกจากการมีรถไฟฟ้าโครงการใหม่ๆที่กำลังจะก่อสร้างเสร็จในช่วง 5- 10 ปีข้างหน้า ก็เป็นแรงเสริมให้การขยายตัวของเมืองผ่านโครงการก่อสร้างของบริษัทเอกชนเป็นไปอย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น การขยายตัวของเมืองดังกล่าวส่งผลกระทบโดยตรงต่อการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม ด้วยสาเหตุหลายประการ อาทิ ราคาที่ดินปรับตัวสูงขึ้นจากความต้องการที่อยู่อาศัย ทำให้มีชาวสวนทุเรียนจำนวนหนึ่งขายที่ดินและหันไปประกอบอาชีพอื่น นอกจากนี้การที่มีโครงการบ้านจัดสรรเพิ่มขึ้นจำนวนมาก เป็นอุปสรรคกับชาวสวน เพราะการก่อสร้างบางโครงการปิดกั้นทางน้ำเดิมที่นำน้ำเข้าสู่สวนทุเรียน รวมทั้งการตัดต้นไม้เพื่อสร้างบ้านจัดสรรที่เป็นตึก ส่งผลให้ความชื้นในอากาศลดลงและอุณหภูมิสูงขึ้น ไม่เป็นผลดีต่อการเติบโตของต้นทุเรียน สิ่งต่างๆเหล่านี้ล้วนเป็นภัยคุกคามการคงอยู่ของสวนทุเรียนนนท์ทั้งสิ้น

เลิกประชุมเวลา 12.00 น.

(รองศาสตราจารย์ ดร.พอพันธ์ อุยยานนท์)

ผู้รับผิดชอบโครงการวิจัยฯ